

Аннотація

Стаття посвячена філософсько-психологічному осмисленню процесу самоопределення личности в обществе, изменения в котором ставят повышенные требования к человеку и его способности к выявлению и установлению собственной позиции в различных ситуациях.

Ярошенко А. О.
*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

РОЛЬ МОНИТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ФОРМУВАННІ ГЛОБАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ

Кінець другого і початок третього тисячоліття співпали з глобальною трансформацією суспільства, перетворенням всього існуючого світопорядку. Нова світобудова – предмет пильної уваги політиків і вчених, причому ряд висловлюваних раніше оцінок (наприклад, “нове індустріальне суспільство”, “постіндустріальне суспільство”, “комунізм”, “глобальне село”, “інформаційне суспільство” та ін.) виявилися вельми уразливими з позицій реального ходу подій. В останні десятиріччя ХХ ст. отримали розповсюдження такі оцінки, як “соціальний пост модерн”, “новий світовий порядок”, “глобалізм”. Хоча і вони не позбавлені вразливих місць і підлягають глибокій і змістовній критиці.

Хочеться відмітити, що насправді, ідея глобалізації не нова. Ще два століття назад почала формуватися філософія так званого “російського космізма”, що є витокami глобалістичних ідей, яскравими представниками якого стали відомі літератори і вчені: В. Ф. Одоєвський, А. В. Сухово-Кобилін, М. Ф. Федоров, В. С. Соловйов, М. А. Умов, С. М. Булгаков... В ХХ-му столітті до космістів можна віднести К. Е. Ціолковського, В. І. Вернадського, А. Л. Чижевського, В. Ф. Купревича, А. К. Манєєва [3].

Існують різноманітні точки зору на процес глобалізації, що відбувається, але один факт беззаперечний, його не можна зупинити, оскільки він об'єктивно закономірний та як трактується в науковій літературі різнонаправлений та нелінійний процес [1, 145].

Доказом цьому є значна кількість міжнародних семінарів, конференцій, що присвячені глобальним проблемам людства. В доповідях Римського клубу 1980–1990-х рр. були розроблені категорії глобалістики (міждисциплінарне вивчення глобалізації), її основні напрями досліджень: “межі росту”, “за межами росту”, “перша глобальна революція”, “глобальні проблеми”, “глобальна свідомість”. На основі глобалістики розробляються стратегії спільної діяльності держав в різних напрямках - економічному, політичному, екологічному, культурному.

В “Декларації тисячоліття”, прийнятою Генеральною Асамблеєю ООН 8 вересня 2000 р., зокрема, мовиться: “... головною задачею, що стоїть перед нами сьогодні, є забезпечення того, щоб глобалізація стала позитивним чинником для всіх народів

світу. Глобалізація може мати повністю всеохоплюючий і справедливий характер лише через посередництво широкомасштабних і наполегливих зусиль по формуванню загального майбутнього, заснованого на нашій загальній приналежності до роду людського у всьому його різноманітті”.

Таким чином, наприкінці ХХ століття лексикон поповнився новим терміном “глобалізація”, утвореним від французького слова – глобальний (такий, що охоплює усю земну кулю, всеосяжний), та глобальний світогляд, що складає сукупність поглядів та переконань для позначення проблем, реальностей, процесів і явищ планетарного масштабу.

Світ стрімко міняє свій вигляд: сучасний цивілізаційний зсув характеризується кризовими явищами у всіх сферах життя суспільства. Корені зміни спостерігаються і у сфері освіти, яка знаходиться на переломному етапі свого розвитку. Провідні міжнародні експерти говорять про те, що ХХІ ст. стане століттям освіти.

В свою чергу якість освітньої діяльності – це сукупність характеристик системи вищої освіти та її складових, яка визначає її здатність задовольняти встановлені і передбачені потреби окремої особи або (та) суспільства.

У ХХІ столітті освіта постала перед низкою історичних викликів.

Перший. Необхідність забезпечити високу функціональність людини в умовах, коли зміна ідей, знань і технологій відбувається набагато швидше, ніж зміна покоління людей. Також слід віднайти раціональні схеми співвідношень між лавиноподібним розвитком знань, високих технологій і людською здатністю їх творчо засвоїти.

Другий. Потреба забезпечити оптимальний баланс між локальним та глобальним з тим, щоб людина, формуючись як патріот своєї країни, усвідомлювала реалії глобалізованого світу, була здатною жити і діяти в цьому світі, нести частку відповідальності за нього, бути, по суті, не тільки громадянином країни, а й громадянином світу.

Третій. Необхідність сформулювати на загальносуспільному й індивідуальному рівнях розуміння людини як найвищої цінності, права кожного стати і залишатися самим собою у відповідності зі своїми природними здібностями, що лише й зможе забезпечити високий демократизм суспільства.

Четвертий. Необхідність виробити у людини здатність до свідомого і ефективного функціонування в умовах небувалого ускладнення відносин у глобалізованому, інформаційному суспільстві, зрослої комунікативності життя та інформаційної насиченості середовища життєдіяльності.

П'ятий. Мінімізація асиметрії між матеріальністю і духовністю, культивування у кожної особистості піднесеної думки та духу у відповідності з національними традиціями та особистими переконаннями, формування конструктивізму як основи життєвої позиції, утвердження культури толерантності.

Глобальна освіта заснована на концепції, згідно якої інформація про світ повинна бути представлений як істотна для виживання людини в співтоваристві людей і в природі а формування неупередженого погляду на світ залежить і від відбору фактів з різних областей знань від стратегії пізнання, від залученої різноманітних

ментальних процесів, що обумовлюють переробку і обмін інформацією та в першу чергу від якості знань.

Таким встановленням рівня сформованості знань і умінь тих, хто навчається, відповідність заданим цілям даного навчального процесу, створенням можливості корекції їх, відповідно до визначеного еталону стандарту майбутньої професійної діяльності є моніторинг якості освіти.

Демократизація суспільних відносин потребує відмовитись від рутинного способу спонукання учнів та студентів до навчання. Пошук нових способів стимулювання навчальної діяльності студента в умовах конкуренції приводить до використання оціночних суджень-балів, коли оцінка із засобу примусового навчання перетворюється в засіб раціонального визначення особистого рейтингу – показника вагомості людини в цивілізованому суспільстві.

За останні десятиріччя межі використання моніторингу активно розширюються. Вийшовши за межі сфери природокористування, звідки він веде свій родовід, моніторинг проник в сферу освіти.

На сьогоднішній день ринок освітніх послуг вимагає:

По-перше, визначити структуру факторів, які впливають на прийняття рішень людьми з приводу доцільності отримання освіти, а відповідно, і відносно об'єму інвестицій в людський капітал;

По-друге, розглянути фактори, які визначають поведінку держави на ринку освіти;

По-третє, оцінити особливості формування переваг відносно освітніх послуг з врахуванням регіону;

По-четверте, визначити критерій структурування освіти, який тісно корелює з віком;

По-п'яте, дослідити поведінку інших об'єктів економіки на ринку освіти, які також є потенційними учасниками даного ринку і являють попит на освітні послуги.

Під людським капіталом розуміють здатність людини до трудової діяльності, його вміння, знання, навички. Накопичення людського капіталу відбувається як в дошкільному віці, так і в школі, технікумі, університеті, на курсах перепідготовки чи підвищення кваліфікації.

В цьому випадку моніторинг представляє інтерес з погляду його теоретичного аналізу, оскільки не має точного однозначного тлумачення, бо вивчається і використовується в рамках різних сфер науково-практичної діяльності. Складність формулювання визначення поняття моніторинг пов'язана також з приналежністю його як до сфери науки, так і сфери практики. Він може розглядатися і як спосіб дослідження реальності, що використовується в різних науках, і як спосіб забезпечення сфери управління різними видами діяльності за допомогою представлення своєчасної і якісної інформації.

Самим загальним чином моніторинг можна визначити як постійне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату. Більш конкретизоване визначення може бути таким.

Моніторинг – це визначення невеликого числа показників, що відображають стан системи. Методом повторних вимірів нагромаджується і аналізується інформація в динаміці, при цьому використовується порівняння з базовими і нормативними документами [2].

Здійснення моніторингу у сфері освіти має певну специфіку, пов'язану з суперечностями властивими самій системі освіти. Потрібен моніторинг, що враховує специфіку системи, тоді у нього є всі підстави стати тим засобом, використання якого дозволить значною мірою розв'язати проблему інформаційного забезпечення управлінських рішень, деякі проблеми стандартизації, значною мірою сприяти розвитку освіти.

А переваги якості освіти переоцінити складно. Освіта не тільки дозволяє оволодіти старими, вже накопиченими знаннями, але і сприяє набуттю нових знань, а також створює умови для розвитку більш досконалих технологій. Таким чином, розвиток освіти йде вперед і створює передумови для майбутнього прогресу.

Діяльність створених структур повинен розвиватися в двох напрямках. Перший – це збір, обробка, аналіз та інтерпретація статистичної інформації. Друге – проведення якісних досліджень стану освіти: вивчення рівня підготовки учнів по предметах та загальнонаучних умінь, пізнавальних інтересів і мотивацій школярів, впливу навчального навантаження на стан здоров'я дітей, психологічного клімату в навчальних закладах і т. д. Кульмінацією цієї роботи повинно стати щорічне видання аналітичної доповіді. Проектуючий Центр, таким чином, повинен виконувати двояку роль: інформувати шкільну публіку про положення справ і одночасно слугувати засобом впливу суспільства на розвиток освіти.

Але на сьогоднішній день ці два напрямки – статистика освіти і моніторинг якості – недостатньо розвинуті в нашій країні. Тому, помимо організаційних зусиль, для реалізації проекту потрібно серйозна наукова робота.

Якість освіти розподіляється на якість умов і якість результату. Перше полягає в здатності закладу створити в своїх стінах освітні траєкторії, що відповідають нахилам та інтересам тих хто навчається при обов'язковому виконанні державних освітніх стандартів. Друге – в оцінці міри відповідності результатів – надіям. В даному визначенні представлені два головних компоненти якості: обов'язковий (стандартний) та варіативний (що визначається освітнім закладом) [4].

Виконання освітніх стандартів забезпечує єдність освітнього простору держави і гарантує право тих хто навчається на отримання повноцінної освіти. Засобом відслідковування виконання освітніх стандартів є моніторинг. Другий (варіативний) компонент не може бути оцінений на основі кількісних показників, оскільки оцінюється не результат, а напрямок розвитку освітнього закладу, тобто особистісно-орієнтована складова якості освіти. Необхідними передумовами формування особистісно-орієнтованої складової є перехід від оцінки знань, умінь, навиків тих хто навчається до оцінки їх компетенцій, а також оцінки впливу освітнього процесу на психоматичний стан дитини (“ціна результату”).

Сучасний стан суспільства вимагає зміщення освітніх пріоритетів від

досягнення відповідного рівня знань, умінь та навичок до здатності випускників використовувати знання в відповідних ситуаціях, готовності до взаємодії в груповій діяльності. Ці здібності визначені сьогодні як сукупність компетенцій, якими повинна оволодіти людина для успішної адаптації в світі. Що швидко змінюється. Компетенції тих хто навчається не є принципово новим поняттям для української школи: їх зміст входить в блок загально навчальних умінь та навичок шкільних програм. Але рівень підготовки випускників шкіл в межах даного змісту не узгоджується з традиційним підходом, ніколи не був актуальним для працівників освіти і, відповідно, не відноситься до результатів діяльності освітнього закладу. В рамках даного проекту передбачається операціоналізувати поняття компетенції учнів та включити їх в плануочі результати навчання.

Таким чином, реформа системи оцінки освіти дозволить змінити пріоритети, тобто перейти до оцінки готовності випускника до соціальної адаптації в умовах життя, що швидко змінюється. З цим будуть пов'язані адекватні запити зміни в системі.

Включення роботи по узагальненню і розповсюдженню результатів моніторингових досліджень до складу технологічних етапів і різноманітність графічних способів представлення результатів обробки з метою їх (результатів) неформального трактування забезпечують відвертість і доступність інформації про стан освітньої системи для всіх її суб'єктів. В результаті педагогічний моніторинг стає загальним полем спільної діяльності педагогів, що вчать, адміністрації і батьків, інформаційним полем активної взаємодії всіх зацікавлених учасників освітнього процесу, що сприяє, в числі інших чинників, удосконаленню освітнього процесу.

В останні десятиріччя багато країн розглядають освіту як головний, провідний чинник політичного, економічного, соціального та культурного прогресу. Але беззаперечним буде той факт, що будь які прояви її кризи обов'язково позначаться на розвитку самої країни та приведуть до негативних наслідків, а то й занепаду.

Таким чином, сучасне світове суспільство стає дедалі більш глобалізованим, інтернаціональним, готовим до конкурентної боротьби як на ринках капіталів, енергетичних ресурсів, товарів, послуг і зайнятості, так у сфері освіти. Яким буде суспільство майбутнього, як в ньому буде організована і здійснюватись діяльність людини, технічних і соціо-технічних систем, який рівень життя людини буде в ньому досягнутий залежить, в першу чергу, від того, наскільки освіченими будуть його громадяни.

Рівень розвитку освітніх систем, який досягнутий сьогодні в розвинутих країнах світу, є вагомим чинником їх інтелектуального, економічного, соціального, науково-технічного, інноваційно-технологічного і культурного розвитку, який значною мірою забезпечує цим країнам стабільність й еволюційний характер розвитку, дозволяє удосконалити життєустрій, поглиблювати демократичні процеси, поступово підвищувати духовний і матеріальний рівень мирного, творчого життя населення – головної мети прогресивного розвитку людини і суспільства, де одну з важливих ланок відіграє моніторинг якості освіти.

Література:

1. *Найчук А. В.* Філософсько-педагогічна думка України в контексті глобалізаційних процесів / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – № 3 (16). – 155 с.
2. Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів / О. О. Яременко, О. Р. Артюх, О. М. Балакірева та ін. – К.: Державний центр соціальних служб для молоді; Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2002. – 123 с.
3. *Федоров Н. Ф.* Собр. соч.: В 4-х тт. – М.: Изд. группа "Прогресс", 1995.
4. *Цехмістрова Г. С., Фоменко Н. А.* Управління в освіті та педагогічна діагностика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2005. – 280 с.

Анотація

В статті розглядаються проблеми глобалізації, глобального образования, що в першу чергу залежить від якості знань. Таким рівнем формування знань і умінь в відповідності з еталоном стандарту майбутньої професійної діяльності є моніторинг якості образования.